

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо офіційного тлумачення поняття «щомісячне довічне грошове
утримання», що міститься у підпункті «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1
статті 165 Податкового кодексу України

м. Київ
14 грудня 2011 року
№ 18-рп/2011

Справа № 1-33/2011

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого,

Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича — доповідача,
Запорожця Михайла Петровича,
Кампа Володимира Михайловича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Маркуш Марії Андріївни,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо офіційного тлумачення поняття «щомісячне довічне грошове утримання», що міститься у підпункті «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні зазначеного поняття, що міститься у Податковому кодексі України.

Заслухавши суддю-доповідача Гультая М. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Верховний Суд України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення поняття «щомісячне довічне грошове утримання», що міститься у підпункті «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України (далі — Кодекс).

Відповідно до підпункту «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Кодексу до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включаються такі доходи, як «сума пенсій або щомісячного довічного грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, а також з іноземних джерел, якщо згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, такі пенсії не підлягають оподаткуванню чи оподатковуються в країні їх виплати».

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні Верховний Суд України обґрунтовує неоднозначним застосуванням податкового законодавства України

в частині оподаткування щомісячного грошового утримання суддів, які мають право на відставку і продовжують працювати на посаді судді.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Кабінет Міністрів України, віце-прем'єр-міністр України — Міністр соціальної політики України, Міністерство юстиції України, Вищий адміністративний суд України, Вищий господарський суд України, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вища рада юстиції, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, Рада суддів України, науковці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія».

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є соціальною, правовою державою; Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй; норми Конституції України є нормами прямої дії (стаття 1, частини друга, третя статті 8 Основного Закону України).

За частиною першою статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом; судову владу реалізують професійні судді (частини перша, друга статті 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI з наступними змінами (далі — Закон).

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України статус суддів визначається виключно законами України. Незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України (частина перша статті 126 Основного Закону України).

Гарантії незалежності суддів закріплені, зокрема, у частині четвертій статті 47 Закону, згідно з якою незалежність судді забезпечується окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом, належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді (пункти 7, 8).

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України гарантій незалежності судді (частини п'ята, шоста статті 47 Закону).

Конституційний Суд України зазначав, що невід'ємною складовою статусу суддів є їх незалежність, яка забезпечується, у тому числі, гарантуванням фінан-

сування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів, їх правового і соціального захисту (підпункт 1.1 пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004).

Про необхідність додержання незалежності судових органів та суддів наголошено у таких міжнародно-правових актах, як Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року, Процедури ефективного здійснення Основних принципів незалежності судових органів, затверджені 24 травня 1989 року Резолюцією 1989/60 Економічної і Соціальної Ради ООН, Європейська хартія про закон про статус суддів від 10 липня 1998 року (далі — Хартія), Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам — членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року № 12 (2010) та додаток до неї. У цьому додатку визначено, що оплата праці суддів повинна відповідати їх професії та виконуваним обов'язкам, а також бути достатньою, щоб захистити їх від дії стимулів, через які можна впливати на їхні рішення; мають існувати гарантії збереження належної оплати праці на випадок хвороби, відпустки по догляду за дитиною, а також гарантії виплат у зв'язку з виходом на пенсію, які мають відповідати попередньому рівню оплати їх праці; для захисту оплати праці суддів від зменшення слід прийняти спеціальні законодавчі положення (пункт 54 розділу VI).

Хартією передбачено, що рівень винагороди може залежати від стажу, характеру обов'язків, виконання яких доручається професійним суддям, і від важливості покладених на них завдань (пункт 6.2).

3.2. Згідно зі статтею 51 Закону суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього закону призначений чи обраний суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі; судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Як вбачається зі змісту Закону, у ньому розрізняється правове становище судді, який здійснює правосуддя, та судді у відставці. У статті 138 Закону передбачено підстави набуття суддею у відставці права на пенсію або на щомісячне довічне грошове утримання.

Положення частин першої, другої, третьої, четвертої статті 44 Закону України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2862-XII з наступними змінами, Закон, Постанова Кабінету Міністрів України «Про оплату праці та щомісячне грошове утримання суддів» від 3 вересня 2005 року № 865 з наступними змінами містять приписи щодо винагороди, матеріального і соціального забезпечення суддів, в тому числі щомісячного грошового утримання.

Особливість щомісячного грошового утримання судді полягає в тому, що воно не належить до суддівської винагороди і тому не є складовою заробітної плати судді. Виходячи з системного аналізу положень Закону це утримання є самостійною гарантією незалежності судді та складовою його правового статусу.

Щомісячне грошове утримання судді, який, маючи право на відставку, продовжує працювати на посаді судді, встановлюється у зв'язку з виконанням ним своїх обов'язків щодо здійснення незалежного, неупередженого та справедливого правосуддя, а щомісячне довічне грошове утримання судді у відставці є належним утриманням цього судді після припинення виконання ним своїх професійних обов'язків та особливою формою його соціального забезпечення.

Зазначене узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, за якою щомісячне довічне грошове утримання є гарантованою державою щомісячною звільненою від сплати податків грошовою виплатою, що слугує забезпеченню належного утримання судді, в тому числі після звільнення від виконання обов'язків судді (абзац п'ятий пункту 7 мотивувальної частини Рішення від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005; абзац третій підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007).

Кодексом передбачено такий об'єкт оподаткування, як загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, у тому числі заробітна плата, та встановлено винятки з оподатковуваних доходів фізичних осіб. Одним з доходів, що не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу і не підлягають оподаткуванню, є щомісячне довічне грошове утримання (підпункт «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Кодексу).

Аналіз наведених положень Кодексу, Закону та зазначеної позиції Конституційного Суду України дає підстави для висновку, що правова природа щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці та щомісячного грошового утримання працюючого судді є однаковою, а самі ці поняття — однорідними та взаємопов'язаними. Щомісячне грошове утримання ідентичне щомісячному довічному грошовому утриманню та є звільненою від оподаткування виплатою.

3.3. Відповідно до частини першої статті 130 Конституції України у Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів. Як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні від 11 березня 2010 року № 7-рп/2010, окреме фінансування кожного суду загальної юрисдикції та Конституційного Суду України забезпечує умови для конституційних гарантій їх самостійності та незалежності суддів при здійсненні правосуддя, оскільки унеможливорює негативний вплив на них через механізми виділення та розподілення належних їм відповідно до закону коштів Державного бюджету України; таке фінансування повинне забезпечуватися державою виключно за рахунок коштів Державного бюджету України (абзац третій підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини, абзац другий пункту 1 резолютивної частини).

Фінансування судів включає також фінансування діяльності суддів, яке повинне забезпечуватися державою виключно з Державного бюджету України. За частиною п'ятою статті 138 Закону щомісячне довічне грошове утримання судді у відставці виплачується органами Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України.

Отже, відмінність щомісячного грошового утримання працюючого судді від щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці полягає у тому, що судді, які мають право на відставку та продовжують працювати на посаді судді,

цю виплату одержують виключно з Державного бюджету України, а судді у відставці — з Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України (частина п'ята статті 138 Закону).

Пенсійний фонд України є уповноваженим державою органом, зокрема, щодо виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці (абзац восьмий підпункту 5 пункту 4 Положення про Пенсійний фонд України, затвердженого Указом Президента України «Про Положення про Пенсійний фонд України» від 6 квітня 2011 року № 384).

Таким чином, поняття «щомісячне довічне грошове утримання» означає неоподатковану грошову виплату як судді, який, маючи право на відставку, продовжує працювати на посаді судді і одержує її з Державного бюджету України у вигляді щомісячного грошового утримання, так і судді у відставці, який одержує її з Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання поняття «щомісячне довічне грошове утримання», що міститься у підпункті «е» підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України, в системному зв'язку з положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI з наступними змінами означає неоподатковану грошову виплату як судді, який, маючи право на відставку, продовжує працювати на посаді судді та одержує її з Державного бюджету України у вигляді щомісячного грошового утримання, що є складовою правового статусу судді і однією з гарантій його незалежності, так і судді у відставці, який одержує таку виплату з Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court dated December 14, 2011 No. 18-rp/2011 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning official interpretation of the notion «monthly lifetime allowance» stipulated in sub-item «e» item 165.1.1 Article 165 of the Tax Code of Ukraine*

Subject of the right to constitutional petition — the Supreme Court of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to provide official interpretation of

the notion «monthly lifetime allowance» stipulated in sub-item «e» item 165.1.1 of Article 165 of the Tax Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»).

Pursuant to the constitutional principles of division of power, the judicial power in Ukraine is executed by independent and impartial courts which are created according to law; the judicial power is realised by professional judges (Articles 1.1, 1.2 of the Law «On Judicial System and Status of Judges» dated July 7, 2010 No. 2453-VI as amended (hereinafter referred to as «the Law»).

According to Article 51 of the Law a judge is a citizen of Ukraine who pursuant to the Constitution and this law is appointed or elected a judge, holds an office of a judge in one of the courts in Ukraine and executes justice on the professional base; judges in Ukraine have a single status regardless of the position of the court in the system of courts of general jurisdiction or a administrative office which a judge holds in court.

As it is seen from the content of the Law, legal positions of a judge who executes justice and a former judge are differentiated. Article 138 of the Law envisages grounds for a former judge to obtain a right to pension or monthly lifetime allowance.

The specific feature of monthly lifetime allowance of a judge is that it is not included to judge's remuneration and thus its not a component of a judge's salary. Proceeding from the system analysis of the provisions of the Law this allowance is an independent guarantee of independence of judges and a component of his or her legal status.

Monthly lifetime allowance of a judge who has a right to retirement but keeps working as a judge is established with regard to performance of his or her duties on execution of independent, impartial and fair justice, and monthly lifetime allowance of a former judge is a proper maintenance of this judge after he or she terminated performance of the professional duties and a special form of social protection.

The abovementioned conforms to the legal position of the Constitutional Court according to which monthly lifetime allowance is a monthly non-taxable allowance which ensures proper maintenance of judges, including after their retirement (paragraph 5 item 7 of the motivation part of the Decision dated October 11, 2005 No. 8-rp/2005; paragraph 3 item 3.3 of the motivation part of the Decision dated June 18, 2007 No. 4-rp/2007).

Analysis of the mentioned provisions of the Code, the Law and the Constitutional Court's position gives grounds to conclude that the legal nature of monthly lifetime allowance of a former judge and monthly allowance of an acting judge is the same and these notions by themselves are similar and interrelated. Monthly allowance is identical to monthly lifetime allowance and is tax free.

According to Article 130.1 of the Constitution expenditures for the maintenance of courts are allocated separately in the State Budget of Ukraine. Financing of courts also includes financing of activities of judges which shall be provided exclusively from the State Budget of Ukraine. Pursuant to Article 138.5 of the Law monthly lifetime allowance of a former judge is paid by bodies of the Pension Fund of Ukraine at the expense of the State Budget of Ukraine.

Thus, the difference between monthly allowance of an acting judge and monthly lifetime allowance of a former judge is that judges who have a right to retirement and

keep working as a judge receive this allowance exclusively from the State Budget of Ukraine, while former judges — from the Pension Fund of Ukraine at the expense of funds of the State Budget of Ukraine (Article 138.5 of the Law).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that within the context of the constitutional petition the notion «monthly lifetime allowance» stipulated in sub-item «e» item 165.1.1 of Article 165 of the Tax Code of Ukraine in system connection with the provisions of the Law «On Judicial System and Status of Judges» dated July 7, 2010 No. 2453-VI as amended means nontaxable allowance for both judges who have a right to retirement but keep holding an office of a judge and receive it from the State Budget of Ukraine in the form of monthly allowance which is a component of the legal status of a judge and one of guarantees of his or her independence, and former judges who receive such allowance from the Pension Fund of Ukraine at the expense of the State Budget of Ukraine.